

УДК 8.11.133.1(003.22+003.32)«08/20»
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2022-90-6>

МОРФОГРАФІЯ У СИСТЕМІ ФРАНЦУЗЬКОГО ПИСЬМА ІХ–ХVІІІ СТОЛІТЬ

Сидельникова Лариса Вікторівна,
*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри іспанської
та французької філології
Київського національного
лінгвістичного університету
larysa.sydelnykova@knlu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-7975-7935*

Мета. У статті встановлено особливості морфологічних написань в історії розвитку французької графіки. Мета розвідки – окреслити основні принципи письма, на яких базується сучасна французька графічна традиція, вивчити графічні комплекси, які фіксують морфологічні написання в різні епохи, розкрити особливості еволюції морфографії.

Методи. У роботі використано діахронічний підхід, що передбачив порівняльно-історичний та описовий методи. Для встановлення основних функцій морфологічних написань застосовано функціональний та етимологічний підходи, а також елементи статистичного аналізу.

Результати. У роботі обґрунтовано, що графічна система французької мови мультисистемна та являє собою варіативність використання різних принципів письма фонографічного і семіографічного. Графічна структура французької мови характеризується наявністю системної семіографії, яка наочно фіксує морфологічні й лексико-семантичні зв'язки мови. У статті запропоновано нову інтерпретацію поняття «морфографія» як семіографічний вид письма, який має у своєму арсеналі графічні знаки, що мають на меті передавати певні граматичні особливості мови. Аналіз графічного інвентаря встановив, що морфографізм притаманний як однолітерним, так і багатолітерним графемам: диграфам та триграфам. Серед основних семіографічних комплексів для відтворення морфологічних написань слід вказати на діакритичні знаки (акут, трема, циркумфлекс, седій) та подвоєння літер. Представлені засоби графічної фіксації морфографів були дуже популярними у середньофранцузький період розвитку французької мови, які закріпилися й набули свого подальшого розвитку і в наступних епохах (Відродження та Просвітництва).

Висновки. Отже, морфологічні написання зазнають свого бурхливого розвитку із середньофранцузького періоду у зв'язку з інтенсивним розвитком словотвірних та граматичних процесів французької мови XIV–XV ст. Досліджуваний корпус графем чітко продемонстрував загальну тенденція до спрощення фонографічного принципу письма та зростання морфологічного принципу протягом історії становлення графічної системи французької мови.

Ключові слова: графема, семіографічний принцип, морфографія, морфограф, морфологічні написання, графічна система, французька мова.

MORPHOGRAPHY IN THE FRENCH WRITING SYSTEM OF IX–XVIII CENTURIES

Sydelnykova Larysa Viktorivna,
*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Spanish
and French Philology
Kyiv National Linguistic University
larysa.sydelnykova@knlu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-7975-7935*

Purpose. The article identifies the peculiarities of morphological writing in the history of the development of French graphics. The purpose of the exploration was to outline the basic principles of writing on which

the modern French graphic tradition is based, to study the graphic complexes that record morphological writing in different eras, to reveal the peculiarities of the evolution of morphography.

Methods. The work uses a diachronic approach that includes comparative-historical and descriptive methods. Functional and etymological approaches, as well as elements of statistical analysis, were used to establish the main functions of morphological writing.

Results. The article substantiates that the graphic system of the French language is multisystemic and represents the variability of the use of different principles of phonographic and semiographic writing. The graphic structure of the French language is characterized by the presence of systematic semiography, which visually records the morphological and lexical-semantic connections of the language. The article offers a new interpretation of the concept of morphography, as a semiographic type of writing, which has in its arsenal graphic signs intended to convey certain grammatical features of the language. Analysis of the graphic inventory established that morphographism is inherent in both single-letter and multi-letter graphemes: digraphs and trigraphs. Among the main semiographic complexes for the reproduction of morphological writings, diacritical marks (acute, trema, circumflex, sedium) and doubling of letters should be noted. The presented means of graphic fixation of morphographs was very popular in the Middle French period of the development of the French language, which took hold and acquired its further development in the following eras (Renaissance and Enlightenment).

Conclusions. Therefore, morphological writings undergo their rapid development from the Middle French period in connection with the intensive development of word-forming and grammatical processes of the French language in the 14th–15th centuries. The studied corpus of graphemes clearly demonstrated the general tendency to simplify the phonographic principle of writing and the growth of the morphological principle during the history of the formation of the graphic system of the French language.

Key words: grapheme, semiographic principle, morphography, morphograph, morphological writing, graphic system, French language.

1. Вступ

З лінгвістичної точки зору дослідження системи письма – це розкриття зв'язку між звуковою формою мови та графічними засобами, які її фіксують, тобто вивчення особливостей встановлення відповідностей між графемою та фонемою. Графічна структура французької мови характеризується певним порушенням стабільного зв'язку між графемою та звуком та наявністю системної семіографії, яку тлумачать як плюрисистему (N. Catach, 2011), в якій одночасно функціонують декілька підсистем. Це пояснює, чому нині більшість лінгвістичних досліджень сходяться на вивченні різноманітності системи письма, тобто на співіснуванні двох вимірів – виміру значення (семіографія) та виміру звуку (фонографія).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній романській філології є довготривала історія становлення теорії графіки та орфографії французького письма, які описали співвідношення фонетичної будови з графічною або орфографічною системами (Крючков, 2009; Кромбет, 2014; Сидельникова, 2019). Проте основний дослідницький вектор був зосереджений на фонографічному письмі. Нині у франкомовному науковому доробку сформувався новий семіографічний підхід до обґрунтування основних принципів письма французької мови (Renée, 1995 ; Jaffré, 2000; Duchesne, Piron, 2015; Cazal, Parussa, 2022). Отже, **актуальність** представленого дослідження полягає у вирішенні питань розвитку графіки французької писемної мови з позицій семіографіки, зокрема, визначення морфографічного навантаження літерних знаків у еволюції системи письма. **Мета роботи** – виявити особливості становлення шляхів розвитку морфографії в історії французької мови. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) висвітлити основні принципи письма з позиції графічної лінгвістики; 2) встановити конструктивний корпус літерних знаків, що відображали морфологічні написання; 3) представити особливості еволюції морфографізму в різні періоди розвитку французької мови.

Методи та методологія проведеного дослідження. У роботі застосовано *метод лінгвістичного опису та спостереження*, який дав змогу провести планомірну інвентаризацію, систематизацію, класифікацію та інтерпретацію графічних комплексів окремих періодів розвитку французької графічної системи, пояснити особливості їхньої будови, визначити морфологічні властивості графічних одиниць у певному історичному відрізку, встановити корпус аналізованих літерних знаків французького письма. *Порівняльно-історичний метод* дав змогу здійснити реконструкцію зафіксованих писемністю наявних у минулому графічних явищ, виявити спільне та відмінне у їх використанні, визначити динаміку

їх безпосереднього розвитку у французькому мовному континуумі. Елементи *статистичного аналізу* ми використали, досліджуючи еволюцію морфологічного принципу письма.

2. Основні принципи письма у системі графічної лінгвістики

Графічна система будь-якої мови є багаторівневою, у якій співіснують два принципи письма: фонографічний, який полягає у відображенні звукової будови мови, та семіографічний, завдяки якому графічна одиниця письма посиляється на інші мовні значення, зокрема, морфологічні й лексичні. Фонографічний принцип забезпечує своїм чітко сформованим графічним інвентарем повне відображення регулярних звукових змін у фонетичній будові мови. Це, як правило, постійні графічні комплекси, що здатні до варіювання у межах алфавітної системи. Семіографічна структура письма має значно ширший вибір у графічних засобах (нуклеографи, супраграфи, субграфи тощо) та становить так би мовити «образну» частину письма, що дозволяє фіксувати як конкретні мовні явища інших систем мови, так і абстрактні та символічні поняття. Разом із тим семіографія не відривається від розмовної форми мови, оскільки безпосередньо спирається на фонографію незалежно від складності відношень між ними. Таким чином, графічна система є гарантом просторово-часової незмінності мови, яка повністю може реалізуватися у семіографічному принципі письма, що поєднала у собі фонограми, морфограми та логограми.

Морфограми – це нефонологічні функціональні графеми, що відображають граматичні категорії або лексико-семантичні уточнення значення слів. Такі графічні маркери морфологічних відносин часто називають «маркованими графемами», оскільки вони мають подвійну особливість – виконувати декілька функцій (фонографічну, морфологічну, іноді розрізнявальну) і являють собою розрив між нейтральною формою та відповідною графемою. У представленому дослідженні під *морфографією* ми розуміємо семіографічний вид письма, який має у своєму арсеналі графічні знаки, у нашому випадку літерні та діакритичні, що можуть передавати певні граматичні особливості мови.

Діахронічний аналіз графічного морфогенезу різних етапів розвитку французької графіки (старофранцузький XI–XIII ст., середньофранцузький XIV–XV ст., ранньофранцузький XVI ст., новофранцузький XVII–XVIII ст. періоди) дав змогу встановити історичні передумови коливання між фонографією та ідеографією графічної системи французької мови й виділити основний графічний корпус морфологічних написань. Розглянемо детальніше еволюцію морфографії у системі письма французької мови.

3. Графічний інвентар для передачі морфологічних написань

Насамперед зауважимо, що використання діакритичних знаків розширяє парадигму морфограм в історії французької графіки. Так, наприклад, *трема* над графемою *ë* у ранньофранцузькій та новофранцузькій мовах своїм незвичним графічним образом підкреслювала форму жіночого роду, отже, набувала функції морфограми: *la revuë, l'etenduë*.

Акут зі середньофранцузької мови у графемі *é* використовувався для графічної фіксації дієприкметників минулого часу, наприклад: *J'ay trouvé, j'ay esté si hurtée*. Зазначений літерний знак також використовувався у разі створення відмінкової форми другої особи множини: *Vous devriés, seigneurs vuilliés*. У словах з книжними суфіксами *-dé* та *-ré* графема *é* виступала складником лексичної морфограми, оскільки брала участь у формуванні нових слів: *réduire sa décision, défendre les casuistes*.

Циркумфлекс над графемою *î* в історії французької графіки фіксував дієслівні флексії інфінітива та імперфекта (минулого часу недоконаного виду), які прочитувалися як [ɛ]: *paroître, paroît, ce qu'il congnoît*. Також він виступав маркером відмінкових форм доконаного минулого часу (*passé simple*) та субжонктиву в імперфекті: *Que vous fîtes, ... en cas que le pape vînt à mourir, qu'on instruisît le public, ...vous naquîtes*. Монограф *ô* з XVII–XVIII ст. слугував розрізненню граматичних форм, зокрема присвійного прикметника та прислівника першої та другої особи множини: *vôtre – votre, nôtre – notre*. Графема *û* у текстах новофранцузької мови виступала як морфограма. Вона фіксувала форми дієприкметників минулого часу: *...qu'il n'avoit pas lûë, ...j'ai vû hier un jeune Disciple, ...ce qui auroit dû*; графічну форму субжонктиву в імперфекті (Subjonctif imparfait): *... qu'il crût que ..., dans le cas qu'on voulût revenir*; а також форму субжонктиву плюсквамперфекту (Subjonctif Plus-que-parfait) допоміжного дієслова *avoir*: *...que si le feu eût été dans l'Hôtel, ... qu'il eût porté*.

Монограф *ù* із середньофранцузького періоду був маркером дієприкметникової форми минулого часу дієслів *voir, pouvoir, savoir, avoir*. Наприклад: *vù, pù, sù, ù*.

Написання із субграфемним знаком *cediï* у монографі *ç* були властиві старофранцузьким дієсловам для позначення доконаного минулого часу (*passé simple*) дійсного способу у третій особі однини, наприклад:

s'aperçut, deçut, dreça, conmença. У текстах XVI ст., а особливо XVII–XVIII ст. нами були віднайдені приклади, де графема **ç** брала участь у створенні особливої дієслівної форми суб'єктивна в імперфекті (*subjonctif imparfait*), наприклад: *Et bien que, mon père me tançast, mes chansons menaçast, ...qu'il examinât, et prononçât un jugement juridique, pourveu qu'ils renonçassent à la protection*. Також з новофранцузького періоду монограф **ç** використовується у формах дієприкметників теперішнього часу, наприклад: *qu'en renonçant à une confiance, ... en prononçant sur le système, exerçant à préfent la charge, en fe lançant comme l'ours du cofté*.

Серед однолітерних монографів, які фіксували нові граматичні форми виокремимо графему **s**. Вона фіксувала флексії прямого (*cas sujet*) та непрямого відмінків (*cas régime*) старофранцузьких іменників, прикметників та займенників: *li quens, li cristals, dous halbers et dous helmes, se chascuns endroit, li reis, dous halbers et dous helmes*, а отже, була маркером множини різних частин мови, зокрема іменників, прикметників, займенників тощо та другої особи однини дієслів теперішнього часу дійсного способу, наприклад: *les testes, les mals, les suffraites, sages, ses pers, purpenses, repentés*. У французькій графіці XIV–XV ст. відбувається усталення морфологічного принципу написань. Ця теза зумовлена тим явищем, що монограф **s** почав також використовуватися у формі першої особи однини теперішнього часу дійсного способу дієслів II–IV дієвідмін, здебільшого за аналогією відмінювання типу *je finis*, де воно було етимологічно виправданим, наприклад: *Je viens, je vis, je fus, je me mis*.

У ході аналізу було з'ясовано, що монограф **t** у сполученні з монографом **e** був графічною ознакою третьої особи однини дієслів минулого часу дійсного способу: *aimet, desirret, vivet, serviet*, а також старофранцузьких прикметників: *claret, richetet*. Під час середньофранцузького періоду застосування графема **t** мало передусім морфологічний характер, оскільки вона почала вживатися у формі третьої особи однини дієслів II–IV дієвідмін, наприклад: *Si qu'il met, Car il t'a fait, Espoir le garit, Et tint la souveraine, Qu'on doit ses euvres conseilier*.

Монограф **x** у старофранцузькій мові виступав графічним маркером множини іменників, зокрема: *ciex (ciel), vasax (vasal), noiax (noiel), maux (mal), iax (oeil), osiax (oisel)*, а також прикметників, наприклад: *barbiaux (barbel), biaux (bel), gentix (gentil), quex (quel)* та інших частин мови, а саме: прислівників, займенників, артикля: *mieux (miels, mels), tiex (tel), aux (al)*.

Як свідчать наведені вище приклади, представлена графема виникла у результаті вокалізації **l** – найхарактернішої особливості фонетичної системи старофранцузької мови. Так само й у наступних періодах розвитку французької мови графема **x** виступала графічним показником множини іменників, числівників, прикметників, злитого означеного артикля тощо: *des chevaux, tes maulx, amoureux, biaux, gracieux, ceulx, aux, six*.

У фінальній позиції літера **z** фіксувала флексії прямого та непрямої відмінків старофранцузьких іменників, прикметників та займенників: *forz, fenduz, caiuz, forz, venz, bruianz, oilz, paï sanz, granz tenemenz*. Репрезентоване явище спричинило той факт, що монограф **z** став показником множини різних частин мови, зокрема іменників, наприклад: *anz, braz, enfanz, nuytz, piez*; прикметників, займенників, прислівників тощо: *granz, melz, cez*. У сполученні з монографом **e** він слугував графічним маркером відмінкової форми дієслів другої особи множини теперішнього часу дійсного способу, яка стало закріпилася у французькій графіці, наприклад: *Dunt bien purrez voz soldeiers, en cest païs avez, li vaslez*. У французькій мові XIV–XVIII ст. літера **z** продовжувала фіксувати форму множини майже всіх самостійних частин мови: *ses blez, car bien le sçay, Dieu a les braz ouvers, trois petiz mos, s'ilz me maintent, noz voisines, de touz assaulz*. Наведені приклади засвідчили той факт, що графема **z** та **s** виконували протягом розвитку французької мови ідентичні функції (виступали у ролі морфографа, позначаючи відмінкові флексії та множину різних частин мови), а отже, були графічними синонімами.

Окрему групу становлять слова XIV–XVI ст., у яких використовувалося подвійне написання літер, наприклад, диграф **ee** застосовувався з метою графічної передачі граматичної форми жіночої особи однини, наприклад: *donnee, amee, entree, animee*. Отже, згідно з представленими прикладами, диграф **ee** виконував на письмі такі функції: морфографічну (маркування жіночої особи однини), а також експресивну функцію, оскільки надавав слову особливого наочного образу. Графема **ll** із середньофранцузького періоду почала виступати маркером жіночого роду займенників та прикметників: *celle, temporelle, telle, intellectuelles, loyalle, mortelle*. Дволітерний комплекс **rr** із середньофранцузького періоду починає виконувати морфографічну функцію, а саме фіксує дієслівні форми майбутнього часу дійсного способу,

а також дієслівні флексії умовного способу: *mourray, verront, pourroit*. Під час вивчення функціональних ознак диграфа **nn** виявлено, що з XIV–XV ст. він починає фіксувати на письмі різні граматичні явища, зокрема жіночий рід прикметників та закінчення третьої особи множини певних дієслів (*tenir, venir, prendre* тощо): *seinne, humeinne, viennent, tiennent, prennent*. Зауважимо, що у XIV–XV ст. парадигма написань з графемою **ss** збільшилася, по-перше, за рахунок еволюції латинського суфікса *-ece*, який розвинувся у французькій мові у відповідний суфікс *-esse*. Наведемо декілька прикладів: *forteresse* > від нар. лат. *fortaricea, noblesse* > від лат. *nobilece*. А по-друге, цей процес тривав у зв'язку з появою нових дієслівних форм, зокрема умовного способу. Таким чином, диграф **ss** ставав складовою частиною майбутньої морфограми: *Que je ne la fasse doloir, y tenisse, puisse avenir, n'en parlasse*. Відзначимо, що кількість прикладів із використанням диграфа **tt** значно зросла у французькій графіці XIV–XV ст. через словотвірні зміни, які відбулися у мові, зокрема поява зменшувального суфікса *-ette*: *bouchette, vermillette, grossette, charrette, amourette, fleurettes*, а також за рахунок появи у середньофранцузькій мові особливої форми другої особи множини дієслова *faire* теперішнього часу дійсного способу: *vous faites*.

4. Багатолітерні комплекси у морфографії IX–XVIII ст.

До системи морфограм увійшли й інші дволітерні комплекси, зокрема диграфи **au, ay, oi, eu, ey, ez, oy, un, uy**. Сполучення літер **au** використовувалося у разі творення множини іменників, які в однині мали закінчення *-al*. Наприклад: *chevaus*; від лат. *cabbalum* > *cheval (aus)* > *chevaux*. У середньофранцузькій період диграф **au** слугує маркером для позначення графічної форми злитого означеного артикля в однині та множині, наприклад: *Au savetier, au freppier, aux empereux, aux pecheurs*.

Протягом XIV–XVIII ст. диграф **ay** передавав різні граматичні категорії: по-перше, відмінкову форму першої особи однини дієслова *avoir*: *l'ay dit, ... je vous ay choisie, n'ay-je*. По-друге, закінчення першої особи однини минулого часу дійсного способу (*passé simple*), наприклад: *je te diray, trouvoy, je regarday et demanday*. По-третє, відмінкове закінчення першої особи однини майбутнього часу дійсного способу (*futur simple*): *Je passeray, je pourray, je seray vieulx, mettray, je porteray*.

Диграф **eu** у ранньофранцузькій мові мав властивості морфограми, оскільки відображав дієслівні флексії дієприкметника минулого часу, наприклад: *repceues, deue, leue, sçeu*.

Диграф **ey** у XVI ст. виступав синонімом диграфа **ai** і виконував функції графічного маркера флексій дієслівних форм першої особи однини теперішнього та майбутнього часів дійсного способу. Наведемо декілька прикладів: *Qu'un jour vers luy te vey venir. Prirey la Mort noircir*.

У новофранцузькій мові диграф **ez** являв собою морфограму, оскільки був маркером дієслівних флексій другої особи множини дієслів теперішнього, майбутнього часів та імперфекта дійсного способу, наприклад: *desbauchez, observez, n'ignorez pas, vous vouliez, vous suivrez*.

У ранньофранцузькій та новофранцузькій графіці диграф **oi** відображав дієслівні флексії імперфекта дійсного способу та теперішнього часу умовного способу: *La tolérance étoit, Il falloit, il feroit, il auroit*.

У значній кількості випадків у середньофранцузькій мові диграф **oy** передавав відмінкові закінчення однини дієслів *devoir, voir, croire* у теперішньому часі дійсного способу, наприклад: *doy, voye, croy*. Варто відзначити, що більшість проілюстрованих прикладів засвідчила, що сучасна французька графіка зберігала написання з диграфом **oy**, які не були етимологічними, а скоріш традиційними, оскільки літери **y** та **i** у середньофранцузькій мові були взаємозамінними та синонімічними у фіксації однакових звуків. Функціональне навантаження диграфа **oy** у французькій графіці XVI ст. також розширилося. Він фіксує тонічні форми особових прислівників однини, наприклад: *moy, toy, soy*. Представлена графема у XVI ст. передавала дієслівні флексії імперфекта (*imparfait*), а також форми майбутнього часу дійсного способу та теперішнього часу умовного способу: *ilz demandoyent, qu'il en devenoyt, lors j'auroy*. Необхідно відзначити, що диграф **oy** маркував й особливі графічні флексійні форми дієслова *avoir* у теперішньому часі дійсного та умовного способів: *qui oyt tout, j'oy sa lyre*. Зауважимо, що диграф **oy** у французькій мові XVII–XVIII ст. виступав характерною ознакою певних графічних форм багатьох французьких дієслів, наприклад: *je les croyois nés bons, l'envoye chercher, ne ou employé, mes pleurs ont noyé ma poitrine, bienqu'il voye que...*

Наприкінці XVI ст. диграф **un** фіксує графічну форму неозначеного артикля чоловічого роду однини: *...joindre un ouvrage qui u a quelque rapport* або виступав складовою частиною у творенні прикметників та прислівників, зокрема: *aucun, quelqu'un, chacun*. Деякі автори XVII–XVIII ст. замість літери **u** для передачі неозначеного артикля використовували літеру **v**, ймовірно для того, щоб розрізнити на письмі

форму артикля з формою числівника – *один*, які збігалися: *vn air pur, vn extrême désir, vne partie, vne feinte humilité, vn discours préparé*.

Диграф **uy** у XIV–XV ст. фіксував відмінкові закінчення першої особи однини дієслова *être* теперішнього часу дійсного способу: *je suys amant, je suy vie! J'en suy contant*. У XVI ст. графема відображає графічну форму особового прислівника третьої особи однини: **luu**.

Серед трилітерних графічних комплексів, які у французькій графічній системі відповідали морфологічним написанням, відзначимо триграфи **eue, iau, ien, ung, ngn**.

Так, наприклад у середньофранцузькій мові написання з триграфом **eue** фіксували фонетичні особливості відмінкових форм деяких дієслів. Представимо декілька подібних написань: *veuet tenir chier, l'en se jeue oultre mesure*. Триграф **iau**, як результат вокалізації **I**, виконував функції морфограми, оскільки передавав на письмі множину іменників, які мали у старофранцузькій мові закінчення – **el**, наприклад: *chastel / chastiaus* > від лат. *castellum*, *barbel / barbiaux* > від лат. *barbellus*, *oisel / oisiaus* > від нар. лат. *aucellus*, *isnel / isniaus* > від германського *snell*, *dansel / dansiaus* > від прован. *donsela*. Представлений диграф у середньофранцузькій мові продовжував фіксувати множину деяких іменників, наприклад: *chalemiaux, ruissiaux, bourrioux, drapiaux, rondiaux*, а також множину таких прикметників, як: *nouviaux, bestiau*. Графема **ien** зі старофранцузького періоду траплялася у третій відміні однини дієслів *venir, tenir* та інших. Наприклад: *Mon quer angoisse e pres le tient. E tel amer de la mer vient*. Триграф **ung** використовувався лише у формі неозначеного артикля однини, отже, представлена графема виконувала функції морфограми. Триграф **ngn** з епохи Відродження передає дієслівну форму третьої особи однини умовного способу, наприклад: *tiengne, se plaingnent, preingne, souviengne, apprenge*.

5. Висновки

Таким чином, у старофранцузький період незначна кількість графем набувала якостей морфограм, функція яких полягала у точному графічному відтворенні певних граматичних форм. Морфограмами виступали 10 графем (що становить 11%), зокрема монографи **ë, é, ç, s, t, x, z**, диграф **ee**, а також триграфи **eau** та **iau**. Проте морфологічні написання зазнають свого бурхливого розвитку із середньофранцузького періоду у зв'язку з інтенсивним розвитком словотвірних та граматичних процесів французької мови XIV–XV ст.

Отже, значна кількість графем (32%) набуває якості морфограми. Морфограмами у представлений вище період виступали монографи **ë, é, ç, l, s, t, x, z**, диграфи **ee, au, ay, oy, uy, ll, nn, rr, ss, tt**, а також триграфи **eau, iau** та **ngn**. Загалом 21 графічний комплекс, що становить 21% від загальної кількості графем. В епоху Відродження спостерігалася тенденція до розширення парадигми морфологічних написань. Окрім вказаних вище морфограм, властивих середньофранцузькій мові, що зберігалися у представлену добу, необхідно додати й графем **é, ù, y, ç, z, eu**, диграфи **eu, oi, oy** та літеру **z** (разом 25 графічних комплекси, що становить 25%). До системи морфограм у новофранцузький період увійшли такі монографи **ë, î, û, y**, диграфи **oi, un** та триграф **eue** (разом 30 графічних комплексів).

Згідно з представленими даними, чітко прослідковується загальна тенденція до спрощення фонетичного принципу, який був провідним у старофранцузькій та середньофранцузькій періоди, до безумовного зростання морфологічного (від 11% до 30%) принципу протягом історії становлення графічної системи французької мови.

На перспективу пропонуємо простежити розвиток окремих видів логограм у французькому письмі IX–XVIII ст., а саме *семаграм* – графічних літерних знаків, що є носіями лексико-семантичної інформації.

Література:

1. Кромбет О.В. Особливості фонографічної адаптації латинських й італійських лексичних запозичень у французькій мові доби Відродження. *Романські студії початку XXI століття: когнітивна поетика, історіографія, синтаксис* : колективна монографія. Вип. 2. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2014. С. 248–283.
2. Крючков Г.Г. Графеміка французької мови. *Вісник КНЛУ*, Т. 12. Вип. 1. 2009. С. 121–127.
3. Сидельникова Л.В. Еволюція графем із діакретичними знаками у французькій мові IX–XVIII століть. *Наукові записки. Випуск 175. Серія «Філологічні науки»*. Кропивницький : Видавництво «КОД», 2019. С. 241–246.
4. Catach N. *L'orthographe*. Paris : Presses Universitaires de France, 2011. 128 p.
5. Cazal Y., Parussa G. *Introduction à l'histoire de l'orthographe*. Paris : Armand Colin, 2022. 266 p.

6. Duchesne J., Piron S. Écrits universitaires et orthographe grammaticale. *Former à l'écrit universitaires, un terrain pour la linguistique*, 2015. № 72. P. 95–110.
7. Fayol M., Jaffré J.-P. L'orthographe: des systèmes aux usages. *Pratiques. Linguistiques, littérature, didactiques*, 2016. P. 169–170.
8. Jaffré J.-P. Écriture et sémiographie. *Linguistique de l'écrit, linguistique du texte*, 2000. № 43. P. 15–28.
9. Renée H. Statut linguistique et gestion de la variation graphique. *Langue Française*, 1995. № 108. P. 10–17.

References:

1. Krombet, O.V. (2014). Osoblyvosti fonohrafichnoi adaptatsii latyns'kykh j italijs'kykh leksychnykh zapozychen' u frantsuz'kij movi doby Vidrozhennia [Peculiarities of phonographic adaptation of Latin and Italian lexical borrowings in Renaissance French]. *Romans 'ki studii pochatku XXI stolittia: kohnityvna poetyka, istoriohrafia, syntaksys. Kolektyvna monohrafia. Vyp. 2*. Kyiv: Vyd. tsestr KNLU. S. 248–283 [in Ukrainian].
2. Kriuchkov, H.H. (2009). Hrafemika frantsuz'koi movy [Graphemics of the French language]. *Visnyk KNLU*. Tom. 12. S. 121–127 [in Ukrainian].
3. Sydelnykova, L.V. (2019). Evoliutsiia hrafem iz diakretychnymy znkamy u frantsuzkii movi IX–XVIII stolit [Evolution of graphemes with diacretic signs in the French language of the 9th–18th centuries]. *Naukovi zapysky. Vypusk 175. Serii: Filolohichni nauky*. Kropivnytskyi: Vydavnytstvo "KOD". 2019. S. 241–246 [in Ukrainian].
4. Catach, N. (2011). *L'orthographe*. Paris: Presses Universitaires de France, 128 p.
5. Cazal, Y., Parussa, G. (2022). *Introduction à l'histoire de l'orthographe*. Paris: Armand Colin, 266 p.
6. Duchesne, J., Piron, S. (2015). Écrits universitaires et orthographe grammaticale. *Former à l'écrit universitaires, un terrain pour la linguistique*. № 72. P. 95–110.
7. Fayol, M., Jaffré, J.-P. (2016). L'orthographe: des systèmes aux usages. *Pratiques. Linguistiques, littérature, didactiques*. P. 169–170.
8. Jaffré, J.-P. (2000). Écriture et sémiographie. *Linguistique de l'écrit, linguistique du texte*. № 43. P. 15–28.
9. Renée, H. (1995). Statut linguistique et gestion de la variation graphique. *Langue Française*. № 108. P. 10–17.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2022
The article was received 28 July 2022